

ЭНЕЛИКТИ КОРГОО МАСЕЛЕСИНИН АКТУАЛДУУЛУГУ

ACTUALITY OF THE PROBLEM OF MATERNITY PROTECTION

Аннотация: Макалада Кыргызстанда энеликти жана балалыкты коргоо тарыхына кыскача экскурс жасалып, анын бүгүнкү күндөгү актуалдуу маселерин чечүү боюнча кээ бир сунуштар берилди.

Аннотация: В статье совершено краткий экскурс в историю охраны материнства и детства в Кыргызстане и предложены отдельные пути решения актуальных сегодня проблем в данной области.

Abstract: The article has made a short digression into the history of maternity and childhood protection in Kyrgyzstan and suggests some ways of solving current problems in this area

Түйүндүү сөздөр: энелик, энеликти жана балалыкты коргоо, акушердик жана гинекология, медициналык жардам, энелерди сыйлоо, милдеттер, иш-чаралар.

Ключевые слова: материнство, охрана материнства и детства, акушерство и гинекология, медицинская помощь, награждение матерей, задачи, мероприятия.

Key words: motherhood, protection of motherhood and childhood, obstetrics and gynecology, medical care, rewarding mothers, tasks, activities.

Энеликти коргоо маселесинин актуалдуулугу аялдын инсанын калыптандыруу, көпчүлүк адабияттарда белгиленгендей, анын кесиптик жана социалдык-саясий ишмердүүлүгү менен гана чектелип калып жаткандыгында турат. Ошол эле учурда аялдын эне катары ролу, анын үй-бүлөдөгү жана турмуш-тиричиликтеги орду демейде көмөкчү бир ишмердүүлүк катары каралып, көз жаздымда калбаса да, экинчи планда калып жаткандыгы мамлекеттик деңгээлдеги камкордукту күчөтүүнү талап кылат.

Кыргыз Республикасында энеликти коргоо башка бир тарыхый, экономикалык, маданий же социалдык маселелер сыяктуу эле өз тарыхына ээ. Октябрь революциясына чейин кыргыз жергесинде бир дагы медициналык мекеме болгон эмес. Ачкачылык, оор турмуш, адам көтөргүс оор жумуш, айрыкча аялдарды көптөгөн оор дарттарга, анын натыйжасында өлүмгө дуушарланткан.

1889-жылы Россиянын акушердик журналында “Семиречинская киргизка в акушерском отношении” деген баяндамада, кыргыз аялдарынын күнүмдүк оор турмушу, укуксуздугу жөнүндө жазылган. Ошол кездеги түшүнүгүнө жана мүмкүнчүлүгүнө жараша аялдар төрөт убагында бакшыларга кайрылышкан. Мисалы, экламсия дартына чалдыккан учурда, талгак болгон убагында, бой кат убагында ичине кур курчап, камчы менен сабап, урчу экен. Өлгөндөр өлүп, тирүү калгандар майып болушкан. Төрөт мезгилинде аял өлүп калса, мындай көрүнүштү кудайдын берген жазасы деп эсептешкен.

1917- жылдан тарта Кыргызстанга биринчи медициналык жардамдар келе баштаган. 1920-жылы Каракол ооруканасына биринчи медициналык билим алган акушерка Стиценко М.В. келип иштеп калган. 1921-жылы биринчи врач акушер-гинеколог Хахалева М.Е. келген. 1923-жылы төрөт үйлөрү Каракол(андагы Прежевальск), Пишпек, Токмок, Ош шаарларында ачылган. Төрөт үйлөрү ачылганы менен билимсиз карапайым эл аялдарды төрөт үйлөрүнө жөнөткөн эмес, мунун натыйжасында эне менен баланын өлүмүнүн саны кыскарган эмес.

Энеликти коргоо маанисин түшүндүрүү боюнча эл арасында атайын үгүт-насаат иштери тынымсыз жүргүзүлгөндүктөн, аялдар төрөт үйлөрүнө келе башташкан. Мында

атайын кеп-кеңештер берилип, кош бойлуулук мезгилиндеги гигиена, тамактануу, ж.б. тууралуу маалымат берилген.

1925-жылы Ташкентте болуп өткөн Орто Азиядагы калктын саламаттыгын сактоо боюнча съезд тарыхый мааниге ээ болгон. Мында жалпы эле саламаттыкты сактоо маселелери талкууланып, төмөнкүлөргө өзгөчө басым жасалган:

- энеликти жана балалыкты коргоо маселелери;
- аялдардын укугу маселелери;
- кыз балдар маселелери.

Акыркы маселени талкуулоо көптөгөн талаш-тартыштарды жаратып, бойго жете элек кыздарды турмушка чыгарууга болбойтургандыгы тууралуу чечим кабыл алынган.

1925-жылдан тартып райондордо “Женская консультация” - аялдар консультациялык-медициналык мекемелери ачыла баштаган. Ушул мекемелердин ишмердүүлүгү өз жемишин берип, аялдардын аң-сезими ойгонуп, медициналык жардам ала башташкан. Натыйжада, аялдардын денсоолугу жакшыра баштаган.

1926-жылы 11 акушерка атайын билим алып иштей башташкан. Ар бирине бирден ат бөлүнүп берилген. Жардам керек болгон кезде алар атты минип, аба ырайынын катаал шарттарына карабастан, оорулуулардын үйлөрүнө барып, колунан келген жардамды бериптурушкан.

Коомдун өнүгүшү жана калктын билим алууга болгон ынтызарлыгы медициналык билим берүүчү окуу жайларды ачуу зарылдыгын шарттаган. Албетте, бул тарыхый да, социалдык да, коомдук да мааниси зор окуя болгон. 1929-жылы Фрунзеде алгачкы акушердик техникум ачылган.

1935- жылдан баштап колхоздордо төрөт үйлөрү ачыла баштаган, ушул эле жылы медсестралармектеби (школа медицинских сестер) ачылып, андан көп өтпөй, 1939-жылы КММИ (Кыргыз мамлекеттик медициналык институту) ачылган. Окуу жайлардын ачылышы кыргыз жаштарынын билим алууга умтулуусуна өбөлгө болуп, заманбап медициналык билимге ээ болгон адистердин чыгышына шарт түзгөн. Ошентип, 1940-жылы Кыргызстанда 8 акушер-гинеколог иштеп, 445 акушердик койкалар коюлган.

Улуу Ата Мекендик согуш убагында акушердик жардам көрсөтүү кескин түрдө 48%га, акушердик кадрлар 61%га азайып кеткен. Бул, албетте, согуштук мезгилдин талабы болгон “Бардыгы фронт үчүн, бардыгы Жеңиш үчүн” деген ураандын астында фашисттик баскынчыларга каршы аттанууда медициналык кызматкерлер жоокерлер сыяктуу эле алдыңкы катарда тургандыгынан кабар берет. Согуш талаасында медициналык жардам аба менен суудай керек экендиги бештен белгилүү эле.

Согуштан кийин медициналык, т.а. төрөт кызматын көрсөтүү боюнча Кыргызстан кээ бир союздук республикаларга салыштырмалуубир топ артта калган. Бирок, 1950-жылдары 22 колхоздо төрөт үйлөрү ачылып, кабыл ала башташкан. СССРдин саламаттыкты сактоо системасы колхоздордун төрөт үйлөрүнө жакшы көмөк көрсөткөндүктөн, айылдардагы, колхоздордогу төрөт үйлөрү тез эле буттарына туруп, өз функцияларын жемиштүү аткара башташкан.

1960-жылдардын экинчи жарымынан тартып өнүгүү күч алган, акушер-гинекологдордун саны 260ка, акушеркалардын саны 1371ге көбөйгөн. 1956-жылдын 26-мартында СССР Жогорку Советинин Президиуму “Декреттик өргүү жөнүндө” буйрук чыгарган. Мунун негизинде аялдар үчүн 112 күн дем алуу, 56 күн төрөттөн дем алуу катары бекитилген. Ошондой эле дарыгерлердин, акушерлердин билим деңгээлин көтөрүү үчүн пландаштырылган квалификацияны жогорулатуу киргизилген. КММИнин базасында Энеликти жана балалыкты коргоо институту ачылган. Энелердин эмгегин баалоо максатында мамлекеттик сыйлыктар негизделген.

Илимий изилдөөлөр жүргүзүлүп, бир топ илимий баяндамалар жазылган. Изилдөөлөр тастыктагандай, энелердин өлүмүнүн эң биринчи себептери болгон кеч талгак, акушердик кан кетүү, эклампсия жана башка оорулар эсептелет. Ушул дарттарды азайтуу максатында бүгүнкү күнгө чейин бир топ иштер аткарылып келе жатат.

Кыргызстан эгемендүү өлкө деп жарыялангандан кийин бир катар эл аралык долбоорлордун алкагында, клиникалык протоколдор менен иштөө жакшы жолго коюлуп, натыйжа берип жатат.

Энелер эмгеги үчүн Советтер Союзунун тушунда “Медаль материнства” медалы, 1-, 2-, 3-даражадагы “Материнская слава” ордени, “Мать-героиня” ордени (1944-ж негизделген) менен сыйланышкан. Энелерди колдоо максатында эгемендүү Кыргызстандын “Эне Даңкы” медалы 1996-жылдын 16-апрелинде бекитилген. Бул медаль менен 9 баланы төрөп өстүргөн энелер, 15 жылдан ашуун жетим балдар жана майып балдар мекемелеринде эмгектенген аялдар, кайрымдуулук фондуларында активдүү иштеген, энеликти жана балалыкты коргоого бараандуу салым кошкон, жалпы эмгек стажы 20 жылдан кем эмес болгон аялдар сыйланат. Медаль күмүштөн жасалган.

“Баатыр эне” ордени да 1996-жылдын 16-апрелинде бекитилген. Бул орден менен он же андан ашык баланы тарбиялап, алардын баарысы тирүү болуп, акыркысы 7 жашка чыккан энелер, Балдары “Кыргыз Республикасынын баатыры” наамына татыктуу болгон энелер сыйланат. Орден күмүштөн жасалып, алтын жалатылган, 52 мм болгон жети бурчтуу жылдыз түрүндө.

Кыргыз Республикасынын саламаттык сактоо министрлигинин алдында Энеликти жана балалыкты коргоо боюнча ЦУлуттук борбор иштейт. Анын Уставы Кыргыз Республикасынын Өкмөтү тарабынан 2014-ж. 11-февралында бекитилген.

Борбордун максаты – калкка сапаттуу дарылоо-профилактикалык жардам көрсөтүү, ошондой эле Борбордун профилине ылайык илимий-изилдөө жүргүзүү болуп саналат.

Борбордун милдеттери төмөнкүлөр:

- акушердик жана гинекология, неонатология, педиатрия жана балдар хирургиясы жаатында калкка жогорку даражада адистештирилген, жогору квалификациялуу жана жогору технологиялуу жардам көрсөтүү;

- дарттарды биринчи жана экинчи профилактикалоонун натыйжалуу системасын түзүүдө илимий-практикалык жардам берүүнү координациялоо, энелик жана балалык тармагында сапаттуу медициналык жардам көрсөтүү;

- акушердик жана гинекология, неонатология, педиатрия жана балдар хирургиясы боюнча кадрларды дипломдон кийинки, анын ичинде чет өлкөдө даярдоо жана кайра даярдоо;

- ареспубликада акушердик жана гинекология, неонатология, педиатрия жана балдар хирургиясы боюнча жүргүзүлүүчү илимий изилдөөлөрдү координациялоо;

- тиешелүү профилдер боюнча медицина илимдеринин доктору жана кандидаты окумуштуулук даражаларын ыйгаруу боюнча Диссертациялык кеңештин ишмердүүлүгүн уюштуруу.

Ошентип, Кыргыз Республикасында энеликти жана балалыкты коргоо боюнча бир катар иш-чаралар иштелип чыккан, аларды ар тараптуу ишке ашыруунун жолдору да каралган. Бирок акыркы жылдардагы статистика көрсөтүп тургандай, кыздарды энеликке даярдоо боюнча иштерди күчөтүү зарыл, анткени кош бойлуулук тууралуу толук маалыматы жок кыздар турмуш кургандан кийин кыйынчылыктарга тушугууда. Ошондуктан мындай даярдыкты мектеп партасында жогорку класстарда баштап, колледждерде жана жогорку окуу жайларынын 1-2- курстарында улантуу зарыл. Бул куратордун же тарбиялык иштер боюнча орун басарлардын гана тарбиялык иш планына киргизилүүчү иш-чара боюнча калбастан, программалык дисциплина катары киргизилиши керек.

Адабияттар:

1. Айдаралиев А.А. Здравоохранение Киргизии // Азиатский Вестник. -1989. -№3. –С.5
2. Лехтман М.Н., Чернова Н.Е. К вопросу о развитии родовспоможения в Киргизии // Азиатский Вестник. -1989. -№3. –С.51-56

3. Лушкова Л.П. История развития охраны материнства и детства в Кыргызстане (80-е годы). –Автореф. дисс.канд.историч. наук – Б.,1992. –С.20.
4. <http://cheloveknauka.com/>
5. <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/61924>